

УДК 37.013.42

Почтовюк Світлана Іванівна
кандидат педагогічних наук
кафедра інформатики та вищої математики
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
м. Кременчук, Україна
svetlanapochtovyuk@gmail.com

ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ ЯК ЗНАЧУЩА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИСТОСТІ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ

Анотація. Тенденція гуманізації освіти обумовлює появу нових, більш високих вимог до якості професійної підготовки майбутніх вчителів. Для ефективного виконання своєї роботи, вчитель, перш за все, сам повинен бути особистістю. Метою статті є дослідження проблем розвитку особистості сучасного вчителя та індивідуальності як однієї із значущих його характеристик. У ході дослідження були застосовані такі методи: загальнонаукові (аналіз, синтез, індукція, дедукція); теоретичного рівня (аналіз наукової, навчальної та методичної літератури з питань розуміння понять «особистість» та «індивідуальність», професійної підготовки майбутніх вчителів); емпіричного рівня (педагогічне спостереження, бесіди, вивчення результатів навчальної діяльності студентів). Особистість – це воедино пов'язана сукупність внутрішніх умов, через які переломлюються всі зовнішні впливи; саме ці внутрішні умови і складають основу індивідуальності. Специфіка педагогічної творчої індивідуальності полягає у тому, що педагог вживається в основні педагогічні відносини, що направлені на особисту індивідуальність учнів, а не просто на їх індивідуальні особливості. Індивідуальність особистості педагога може бути сформована лише у педагогічному співтоваристві, в процесі творчої педагогічної взаємодії, на основі якої виникає новий характер взаємовідносин між суб'єктами освітнього процесу та розвивається досить значиме відношення до педагогічної професії. Розвитку професійно важливих якостей особистості майбутнього вчителя допомагає спеціально організоване навчання, в результаті якого формується як його професійна так і методична компетентності.

Ключові слова: особистість, якості особистості, індивідуальність, особистість вчителя.

Вступ. Сьогодні пріоритетом в освіті є виховання вільної, відповідальної, ерудованої особистості, що вмє поєднувати професійні компетентності з громадською відповідальністю, володіє моральною свідомістю, широким світоглядом та кругозором. Це визначає необхідність переходу від простої передачі учням знань, умінь і навичок, що необхідні для їх майбутньої професійної діяльності до компетентнісного підходу в освіті [6].

Тенденція гуманізації освіти обумовлює появу нових, більш високих вимог до якості професійної підготовки майбутніх вчителів. Це дозволяє усвідомити значущість процесу становлення професійної та методичної компетентності майбутнього вчителя як процесу його професійно-особистісного зміння [2]. У зв'язку з цим, методична компетентність майбутнього вчителя необхідно розглядати як простір можливих змін особистості майбутнього педагога.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню особистості вчителя присвячено чимало робіт науковців. Відносно педагогічних досліджень науковці досить змістовно розглядають особистість вчителя, а саме: формування особистості в процесі професійної підготовки (В.Андрущенко, І.Зязюн, С.Гончаренко, В.Кремь та ін.); професіографічне вивчення (Ю.Бабанський, Ф.Гоноблін, Н.Кузьміна та ін.); характер взаємовідносин вчителя й учнів (Б.Ананьєв, А.Бодальов, І.Зимова, М.Каган, А.Леонт'єв, Н.Платонов та ін.); особистісні прояви педагога у професійній діяльності (О.Дубасенюк, В.Сластьонін, А.Щербаков та ін.). Питання про професійно значущі якості особистості вчителя неодноразово розглядалися у працях Ю.Бабанського, А.Макаренка, В.Сухомлинського, В.Семиченка, Л.Рувінського С.Рубінштейна та ін. Водночас, на нашу думку, залишається недостатньо вивченим аспект професійно значущих характеристик особистості вчителя з метою формування їх як професійної так й методичної компетентності.

Метою статті є дослідження проблем розвитку особистості сучасного вчителя та індивідуальності

як однієї із значущих його характеристик. Для досягнення поставленої мети вирішувалися наступні **завдання:** провести аналіз філософської, психологічної, педагогічної та ін. літератури з проблеми дослідження; проаналізувати можливості створення педагогічних умов, що мають сприяти формуванню особистості майбутнього вчителя та його індивідуальності як значущої якості. У ході дослідження були застосовані такі **методи:** загальнонаукові методи: аналіз і синтез, індукція та дедукція; методи теоретичного рівня: аналіз наукової, навчальної та методичної літератури з питань розуміння поняття «особистість» та «індивідуальність», з питань професійної підготовки майбутніх вчителів; методи емпіричного рівня: педагогічне спостереження, бесіди, вивчення результатів навчальної діяльності студентів – майбутніх вчителів, узагальнення власного педагогічного досвіду та досвіду викладачів.

Виклад основного матеріалу. Вчитель – це людина з майбутнього, яка прийшла до дітей для того, щоб запалити їх мрією про майбутнє, навчити їх стверджувати у теперешньому ідеали майбутнього [9]. Тому, для ефективного виконання своєї роботи, вчитель, перш за все, сам повинен бути особистістю, оскільки тільки особистістю може бути вихована особистість. З урахуванням нашого дослідження розглянемо філософське, соціологічне та інші розуміння феномену «особистість».

Філософія розглядає особистість як аспект внутрішнього світу людини, що характеризується унікальністю та відкритістю; реалізується в самопізнанні та самотворенні людини та об'єктивується в артефактах культури [9, с.457].

Соціологія досліджує особистість як суб'єкт соціальних відносин, виділяючи в ній соціально-типові характеристики, які розвиваються під впливом соціальних інститутів, а також шляхи та канали зворотного впливу особистості на соціальний світ [4, с.50]. «Особистість» характеризує суспільну сутність людини, що пов'язана із засвоєнням різноманітного виробничого і духовного досвіду суспільства [5, с.66].

Сучасна психологія визначає особистість як люд-

ську цілісність, яка самовизначається і складається з розвитку відношень до навколишнього світу, до інших людей і до самої себе; це соціальний індивід, що поєднує в собі риси загальнолюдського, суспільно значущого та індивідуально неповторного [7, с.129]. Особистість не складається із частин, вона є первинною цілісністю, це конкретна, цілісна, людська індивідуальність у єдності її природних і соціальних якостей [3, с.243].

Особистість – це взаємопов'язана сукупність внутрішніх умов, через які заломлюються всі зовнішні діяння. особистість формується під впливом зовнішніх соціальних умов, що впливаючи на поведінку людини, переломлюються у зовнішній структурі [8]. Їй характерний такий рівень психічного розвитку, який дозволяє їй свідомо керувати власною поведінкою і діяльністю. Цілісність особистості досягається лише завдяки цілісному способу її життя [1].

Виходячи із положення про педагогічну діяльність як про рефлексивне управління навчальною діяльністю виокремлено три групи якостей особистості як ті, що мають найбільшу професійну значущість для педагога: здатності розуміти внутрішній світ іншої людини (когнітивна сторона емпатії) та вміння проникати у його почуття (емоційна сторона емпатії); здатність до рефлексивного відображення світу іншої людини; здатність обирати різноманітні методи й прийоми управління діяльністю учнів

Особистість – це вєдино пов'язана сукупність внутрішніх умов, через які переломлюються всі зовнішні впливи. Саме ці внутрішні умови і складають основу індивідуальності. Поняття індивідуальності виступає як значуща характеристика конкретної особистості, виражає спосіб її буття як суб'єкта самої діяльності [1; с.169].

Індивідуальність відтворює те неповторне, специфічне, унікальне, чим один індивід відрізняється від іншого [7; с.53]. Людина стає індивідуальністю коли її особистість наповнюється одиничними та

особливими неповторними властивостями, такими як оригінальність, самотність психічного складу тощо. Передумовою формування людської індивідуальності служать анатомо-фізіологічні задатки, які перетворюються в процесі виховання, яке має суспільно зумовлений характер, породжуючи широку варіативність проявів [8, с.144]. Найважливішим способом формування індивідуальності є її індивідуальний життєвий шлях [1].

Розглядаючи індивідуальність як особливу якість особистості педагога, необхідно зауважити, що специфіка педагогічної творчої індивідуальності полягає у тому, що педагог вживається в основні педагогічні відносини, що направлені на особисту індивідуальність учнів, а не просто на їх індивідуальні особливості.

Індивідуальність реалізується в процесі спілкування людей, тому індивідуальність особистості та її особливості визначають поведінку людини та її взаємовідносини з оточуючим світом. Індивідуальність особистості суттєво перетворюється в умовах спільної предметної діяльності та спілкування.

Викладений матеріал дозволяє зробити наступні висновки. Індивідуальність особистості педагога може бути сформована лише у педагогічному співтоваристві, в процесі творчої педагогічної взаємодії, на основі якої виникає новий характер взаємовідносин між суб'єктами освітнього процесу та розвивається досить значиме відношення до педагогічної професії. Аналіз філософських, психологічних та педагогічних праць дозволяє дійти до висновку, що розвитку професійно важливих якостей особистості майбутнього викладача допомагає спеціально організоване навчання, в результаті якого формується як його професійна так і методична компетентності. До важливих якостей особистості педагога необхідно також віднести активність, креативність, рефлексію та ін. поняття яких, саме відносно підготовки майбутніх вчителів, потребує подальшого дослідження.

References

1. Abulkhanova-Slavskaja, K.A. (1989). *Fylosofsko-psykholohycheskaia kontseptsyia S. L. Rubynshsteina* [Philosophical and psychological concept of S.L. Rubinshtein]. Moscow: Nauka [in Ukrainian].
2. Derzhavna natsionalna prohrama «Osvita». Ukrayina XXI st. [State national program «Education». Ukraine XXI cen.] (1994). Kyiv: Raiduha [in Ukrainian].
3. Honcharenko, S. (Ed.). (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk* [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
4. Kokhan, V.V. (2009). *Tlumachnyi slovnyk-dovidnyk z sotsiolohiyi* [Explanatory dictionary of sociology]. Chernivtsi: Chernivetskyi natsionalnyi universytet [in Ukrainian].
5. Krupskiy, Ya.V. & Mikhalevich, V.M. (2010). *Tlumachnyi slovnyk z informatsiino-pedahohichnykh tekhnolohii* [Explanatory dictionary of information and pedagogical technologies]. Vinnytsia: VNTU [in Ukrainian].
6. Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 r. № 2145-VIII [Law of Ukraine on Education] (2017). Retrieved from <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/110-zakon-ukrayiny-pro-osvitu> [in Ukrainian].
7. Prykhodko, V.O. (2014). *Psykhologichnyi slovnyk-dovidnyk* [Dictionary of psychology]. Kyiv: Karavella [in Ukrainian].
8. Rubynshstein, S. L. (1989). *Osnovy obshchey psikhologii* [Fundamentals of general psychology]. Moscow: Pedahohyka [in russian].
9. Shynkaruk, V.I. (Ed.). (2002). *Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk* [Philosophical encyclopedic dictionary]. Kyiv: Abrys [in Ukrainian].

Список використаної літератури

1. Абульханова-Славская К. А. Философско-психологическая концепция С. Л. Рубинштейна / К. А. Абульханова-Славская, А. В. Брушлинский; [Отв. ред. Е.А.Будилова]. – М.: Наука, 1989. – 243 с.
2. Державна національна програма «Освіта». Україна XXI ст. – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.
3. Український педагогічний словник / С.У.Гончаренко; [гол. ред. С.Головко]. – К.: Либідь, 1997. – 374 с.
4. Тлумачний словник-довідник з соціології / за редакцією В.В.Кохана. – Чернівці: Чернівецький національний ун-т, 2009. – 112 с.
5. Крупський Я.В. Тлумачний словник з інформаційно-педагогічних технологій / Я.В.Крупський, В.М.Михалевич. – Вінниця: ВНТУ, 2010. – 72 с.
6. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [\[http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/110-zakon-ukrayiny-pro-osvitu\]](http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/110-zakon-ukrayiny-pro-osvitu).
7. Приходько В.О. Психологічний словник-довідник: Навч. посіб. [2-ге видан.] / В.О.Приходько, В.І.Юрченко. – К.: Каравелла, 2014. – 640 с.
8. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии: в 2-х т.; Т.1. / С.Л.Рубинштейн; [состав., авторы комментар. и послеслов. А.В.Брушлинский, К.А.Абульханова-Славская]. – М.: Педагогика, 1989. – 268 с.
9. Філософський енциклопедичний словник / редкол.: В.І.Шинкарук (голова) та ін. – Київ: Абрис, 2002. – 742 с.

Стаття надійшла до редакції 15.04.2018 р.
Стаття прийнята до друку 20.04.2018 р.

Почтовюк Светлана
кандидат педагогических наук
кафедра информатики и высшей математики
Кременчугский национальный университет имени Михаила Остроградского,
г. Кременчуг, Украина

ИНДИВИДУАЛЬНОСТЬ КАК ЗНАЧИМАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ЛИЧНОСТИ СОВРЕМЕННОГО УЧИТЕЛЯ

Аннотация. Тенденция гуманизации образования обуславливает появление новых, более высоких требований к качеству профессиональной подготовки будущих учителей. Для эффективного выполнения своей работы, учитель, прежде всего, сам должен быть личностью. Целью статьи является исследование проблем развития личности современного учителя и индивидуальности как одной из значимых его характеристик. В ходе исследования были использованы следующие методы: общенаучные (анализ, синтез, индукция, дедукция); теоретического уровня (анализ научной, учебной и методической литературы относительно понятий «личность» и «индивидуальность», профессиональной подготовки будущих учителей); эмпирического уровня (педагогическое наблюдение, беседы, изучение результатов учебной деятельности студентов). Личность – это воедино связанная совокупность внутренних условий, через которые преломляются все внешние воздействия; именно эти внутренние условия и составляют основу индивидуальности. Специфика педагогической творческой индивидуальности заключается в том, что педагог вовлекается в основные педагогические отношения, направленные на личную индивидуальность учеников, а не просто на их индивидуальные особенности. Индивидуальность личности педагога может быть сформирована только в педагогическом коллективе, в процессе творческого педагогического взаимодействия, на основе которого возникает новый характер взаимоотношений между субъектами образовательного процесса и развивается более значимое отношение к педагогической профессии. Развитие профессионально важных качеств личности будущего учителя помогает специально организованное обучение, в результате которого формируется как его профессиональная так и методическая компетентности.

Ключевые слова: личность, качества личности, индивидуальность, личность учителя.

Pochtovyuk Svitlana
Candidate of pedagogic sciences, PhD
Department of Mathematics and Computer Science
Kremenchuk Mykhaylo Ostrohradskyi National University
Kremenchuk, Ukraine

PERSONALITY AS A SIGNIFICANT CHARACTERISTIC OF THE IDENTITY OF A MODERN TEACHER

Abstract. The trend of humanization of education leads to the emergence of new, higher requirements for quality of future teachers professional training. This, in turn, allows to realize the significance of formational process of future teacher's professional competence as a process of his professional individual change. The aim of the article is to study the problems of the development of the modern teacher's personality and individuality as one of its significant characteristics. The following methods have been used: general scientific (analysis, synthesis, induction, deduction); methods of theoretical level (analysis of scientific, educational and methodical literature on the concepts of "personality" and "individuality", professional training of future teachers) and empirical level (pedagogical observation, conversation, study of the results of students' educational activities). For the effective doing work, the teacher first of all must be a person because only a person can train person. Personality is one of the significant characteristics of a particular individual. The specifics of teaching creative individuality lies in the fact that the teacher gets used not only to the students' individual characteristics, but also to the basic pedagogical relationship related to personal identity of students. Personality is realized in the process of communication between people, so the personality of the individual and its characteristics determine human behavior and its relationship with the surrounding world. Personality features significantly transformed in terms of common substantive work and communication. Consequently, the individual personality of the teacher can be formed only in the pedagogical community, in the process of creative pedagogical interaction on the basis of which arises a new character of relations between subjects of educational process and develops a significant relation to the teaching profession.

Key words: individual, personal qualities, personality, personality of the teacher.